

geroepen werden, daar inderdaad de vereiste kwalificaties voor hadden, en evenmin dat niet soms academische leerstoelen onthouden werden aan personen die daar op grond van hun wetenschappelijke prestaties recht op hadden – waar het op aankwam was dat de overheid in feite de instellingen van hoger onderwijs zelf liet beslissen wie zij als hoogleraren wensten. Het systeem functioneerde vlot. Het ambt van hoogleraar stond traditioneel in hoog aanzien, en zulks niet alleen als uitdrukking van een maatschappij waarin door velen gezag van hogere autoriteiten als vanzelfsprekend aanvaard werd, maar ook omdat de Nederlandse wetenschap in de wereld van het hoger onderwijs steeds tal van uitnemende vertegenwoordigers bezeten had. Bij dat onderwijs hadden lectoren, privaat-docenten¹ en assistenten een aanvullende taak, maar zij namen formeel niet deel aan de beleids- en benoemingsbeslissingen; in feite ging van hen natuurlijk via de hoogleraren een zekere invloed uit – van de studenten niet. Dezen volgden hoger onderwijs, en daar was alles mee gezegd.

Op al deze verhoudingen nu ging de bezetting verstorend inwerken, enerzijds door de acties die bij de bezetter hun oorsprong vonden, anderzijds door de reacties in de universitaire wereld. Dat manifesteerde zich al duidelijk in het eerste bezettingsjaar: toen alle Joodse docenten in november '40 hun ambt moesten neerleggen, kwam het tot een beroering die zich in Delft en Leiden toespitste tot algemene studentenstakingen. Als strafmaatregel werden de Technische Hogeschool en de Leidse universiteit door de bezetter gesloten en in Wageningen werden twee hoogleraren ontslagen die op college tegen het heenwenden van de Joodse docenten geprotesteerd hadden. Twee maanden later, januari '41, was het de in augustus '40 opgerichte Nederlandse Studenten Federatie die bij de nieuw-benoemde secretaris-generaal van opvoeding, wetenschap en cultuurbescherming, prof. dr. J. van Dam, tegen de invoering van de voor Joodse studenten geldende *numerus clausus* protesteerde – een aantal studentenbladen werd toen of korte tijd later door de *Sicherheitspolizei* verboden. De bezetter en van Dam voorzagen méér onrust. Eind maart '41 vaardigde van Dam dan ook een besluit uit² dat binnen elke universiteit of hogeschool de rector magnificus persoonlijk verantwoordelijk stelde voor de handhaving van de orde; deze werd bevoegd verklaard om 'bij overtreding der orde of bij ander wan-gedrag' de betrokkenen vooreerst voor de tijd van zeven dagen de toegang tot de universiteit of hogeschool te ontzeggen.

¹ Privaat-docenten waren wetenschapsbeoefenaren die aan een bepaalde faculteit toegelaten waren om onderwijs te geven in hun vak. Als regel ontvingen zij geen enkele vergoeding. ² VO 62/41 (*Verordeningenblad*, 1941, p. 218–20).